

Månedens klassiker.

En podkast fra Bergen offentlige bibliotek.

Å være eller ikke være, det er spørsmålet.

For hva er edel ferd? Å tåle dette regn av sten og piler
en bitter skjebne sender mot oss?

Eller å trekke sverdet mot et hav av sorger?

Å gjøre slutt på dem. Å dø og sove.

Ja, bare det, å se at søvnen slukker alle hjertekval.

De tusen plager skjødet er arving til.

Hvor inderlig man higer mot denne slutt.

Å dø og sove.

Sove. Og kanskje drømme.

To be or not to be, that is the question.

Eller: To Shakespeare or not to Shakespeare.

Vi har nå holdt på med denne podkasten i snart tre år,
men har ennå ikke snakket om denne giganten i verdenslitteraturen.

Det var jo egentlig bare et spørsmål om tid.

The Bard er opphavsmannen bak et forfatterskap
som omfatter ca. 37 teaterstykker og mange, mange sonetter.

Og mange av stykkene hans har titler som vi alle kjenner til:

Macbeth, King Lear, Romeo og Juliet, En midtsommer night's dream

og ikke minst Hamlet, som vi da skal snakke om i dag.

Hva handler dette stykket egentlig om? Blodhevn?

Eller forholdet mellom en far og en sønn?

Eller en eksistensiell handlingslammelse i møte med døden?

Hva har historia om den unge prinsen som blir fanget i en uunngåelig skjebne,

En skjebne som viser seg å være for stor for ham å si til oss lesere i 2024?

For å svare på disse spørsmålene og mange flere,

har jeg fått med meg en gjest til studio i dag: Juan Christian Pellicer, velkommen.

Takk. Du er professor i engelsk litteratur på Universitetet i Oslo.

Og underviser da i Shakespeare, bl.a., men er også spesialist i John Milton og engelsk.

Engelsk 1700-talls litteratur. Hjertelig velkommen til oss.

Tusen takk. Da har jeg lyst til å åpne samtalen

med det samme spørsmålet som vi alltid åpner med, nemlig:

Hva er egentlig en klassiker, når vi først skal snakke om litterære klassikere?

Hva er din definisjon av det begrepet?

Jeg tror det er en tekst som man har hatt følelsen av lenge at man burde lese.

Det er en tekst som kulturen ...

Forteller en uten at man ofte er klar over det. At man burde lese, at man ...

Som vi inviteres til å lese ved mange anledninger.

Og som vi på den måten føler en slags trang til å utforske.

Og som også krever en investering av tid, som sier:

Dette er på en måte en bragd å gjøre, du skal lese Hamlet ...

Du skal lese den og den romanen.

Sånn at ... Og det som ofte skjer, er at når man investerer den tiden,

er at man opplever at det leder andre steder hen,

og det suger til seg andre typer energi fra ...

Altså, det blir en slags lim også til andre verk man har lest.

Men det er mange måter å definere en klassiker på.

Absolutt. Men at Shakespeare er del av den kategorien,

er det nesten ikke noe vits å spørre om, tenker jeg. Eller det er så selv sagt.

Man burde kanskje spørre på hvilken måte, eller hva det betyr at Shakespeare er en klassiker.

Men de aller fleste stiller ikke spørsmål ved

hvorvidt Shakespeare er en klassiker, fordi Shakespeare er på en måte ...

Definisjonen i vår kultur, i vestlig litterær kultur,

på hva nettopp en litterær klassiker er.

Så ... Det er kanskje en av grunnene til at vi ikke spør så ofte.

Vi bare tar det for gitt at Shakespeare er en ... Men så kan vi liksom ... Ja, hva betyr det?

Og hvordan kom man borti Shakespeare?

Kan man huske en tid da man ikke var klar over at Shakespeare eksisterte?

Man tror ofte at en klassiker er en tekst som man kommer til å skjønne storheten av. Men det er ofte, ofte ikke tilfellet. Det er ofte sånn at man i begynnelsen ikke skjønner helt hvorfor folk er ... Altså, av og til så går den andre veien, selvsagt. Som kjærlighet ved første blikk. Men ikke, ikke ... I hvert fall ikke alltid. Og i Shakespeares tilfelle, som sier at det blir satt opp, at vi ser det på en scene heller enn å lese ... Ja, det kan være en veldig ... Shakespeares stykker er i utgangspunktet skrevet som manus for å spilles på en scene, de er ikke først og fremst skrevet for å leses. På den måten så er Hamlet etter veldig rart stykke i Shakespeares forfatterskap, også fordi at det er så langt, og det er mye lenger enn det ville vært normalt å kunne holde på på Shakespeares scene. Det tar tre-fire timer å spille hele teksten, ikke sant? Så man har også lurt: Hvorfor skrev han et så langt stykke? Det er ikke bare Hamlet som er langt, andre stykker er også så lange, Hamlet er det lengste stykket. Hvorfor har han skrevet noe som er, i sin ... i den formen vi kjenner det, vanskelig å faktisk sette opp i en jafs på en scene uten å kutte? Ikke sant? Før vi går inn i selve teksten, tenkte jeg å stille noen spørsmål som har med konteksten å gjøre. Og da er det opplagt å begynne med spørsmålet: Hvem var det? Er det opplagt å begynne med hvem var Shakespeare, og hva er det viktig at vi veit om den historiske personen som han var, før vi går i gang med lesingen? Eller før vi går til teksten? Shakespeare var sønn til en forretningsmann i Stratford and Avon, som er midt i England. Cirka midt mellom Oxford og Birmingham. The Midlands, ganske midt i. En markedsby, ikke en veldig stor by, men en by med en latinskole. Og fordi faren hans var relativt bemidlet og hadde verv i byen, i byen han hadde vært ordfører, så hadde han også mulighet for å sende sine sønner til latinskolen, der han ... Der Shakespeare sannsynligvis gikk. Han giftet seg tidlig. Han giftet seg da han var 18. Og så vet man veldig lite om Shakespeare før han ... Etter at han gifter seg, jeg tror det er åtte år senere, så finner vi ham i London i begynnelsen av 1590-årene. Og da er han teatermann. Da er han skuespiller og forfatter. Skuespillerforfatter. Og fra 1594 også medeier i det som raskt ble det viktigste teaterkompaniet i London. Det vil si i England. Var det de som ... Er det her The Globe kommer inn i bildet? Var det allerede på den tida, eller kom det senere? The Globe er bygd med materialene fra et annet teater. Er bygd i 1599. Så før The Globe var det andre teatret The Rose ... Det teateret som de brukte materialene til, het bare The Theatre. Og var på nordsiden av Themsen. Utenfor bymurene ... Og de fraktet materialene over og bygget nytt teater. Flott. Svær. Kunne ha jeg tror 3000 mennesker. 3000 tilskuere. Som het The Globe. Cirka. Nesten der hvor i dag man har bygd en etterligning av The Globe i Southwark. Men Hamlet er skrevet ... Hamlet er skrevet rett etterpå. Antageligvis påbegynt i 1600. Et stykke som vi vet er fra 1599, er Julius Cæsar. Og på ett punkt i Hamlet så er det en slags liten vits om Julius Cæsar, fordi Hamlet sier til Polonius, faren til Ophelia: Har du spilt teater før? Ja, han har spilt Julius Cæsar før. Og det henspiller på at det er de samme skuespillerne som refererer til at de nylig har spilt i Shakespeares Julius Cæsar. Så det er en intern spøk. Da tror jeg vi går til selve stykket, og da tenker jeg det er lurt å ... For de som ikke har kjennskap til verket og bare skisserer hva det handler om, og hvem de viktigste personene er, skal jeg gjøre et forsøk.

Da har vi jo hovedpersonen Hamlet, en ung prins, som er sønn til en gammel konge som nylig har dødd. Den gamle kongen også heter Hamlet. Kongen døde i mystiske omstendigheter, kan vi si. Mora hans, dronning Gertrude, har etter dødsfallet gifta seg med broren til kongen, som heter Claudius, som nå er blitt konge. Og så åpner jo stykket med at a ghost dukker opp på slottet. En spøkelse som viser seg å være spøkelse av denne kongen, som da gjør tydelig til Hamlet at dette dødsfallet mitt var ikke tilfeldig. Det er Claudius, min bror, som har drept meg for å ta kronen og for å ta kona mi. Så Hamlet blir da på en måte satt inn i ... Det er det motivet, ikke sant. Det stykket handler om at han blir nødt til å ta hevn på et eller annet vis på sin onkel Claudius. Samtidig som han veit at hvis jeg tar hevn ved å drepe ham, så er det jo treason. Man dreper ikke bare en konge. Og liksom overleve dette selv. Så han vet at hvis han skal handle, så betyr det død. En annen rekke karakterer som er viktig: Ophilia først og fremst, kanskje. Som er kjærlighetsinteressen hans. Eller, de er i hvert fall ikke et par ennå, men de skal kanskje snart engage seg og sånt. Ophilia er dattera til Polonius, som også er en viktig maktsfigur ved dette hoffet. Det er kanskje nok til å skjønne sånn cirka hvem den viktigste personen er. Noe råttent. Det er en innfløkt handling, nettopp fordi alle har en følelse av at det er noe galt i Danmark, hvor dette finner sted. Noe er råttent i Danmark. Og det at noe ikke stemmer, har politiske og mytiske og store konsekvenser. Men, men, men ... Som du sier, ganske tidlig så blir Hamlet ført for å komme i kontakt med spøkelset, og gjenferdet forteller ham dette. Og da er han stilt overfor en, som du sier, ganske umulig oppgave. Ikke bare må han finne hvordan han skal ... Vi kan kalle det gjengjeldelse eller revansj. Eller ... eller ... hevn. Men det er ikke bare hevn. Han skal ... Han skal sette ting på plass. Han skal bringe orden i en uordnet politisk tilstand. Han skal gjøre rett der det finnes urett. Og alt er veldig grumsete. Før han gjør noen ting som helst, så tenker han at han må forsikre seg om at dette spøkelset, eller dette gjenferdet, er faktisk reelt. At det ikke er djevelen, f.eks., som villeder, forleder han, til å ... til å ... Til å drepe noen, eller til å gjøre noe galt. Eller til å miste ... Fatningen miste ... sine fulle fem. For galskap er også et tema i dette stykket. Og det er det alle begynner å si om Hamlet, ganske tidlig i stykket: Han er blitt gal. Grunnen til at de sier det, er at han bestemmer seg for å spille gal. For å ... skaffe seg tid, rett og slett. Og for å forlede oppmerksomhet. eh, dette gir egentlig veldig liten mening, men det er ... noe som kommer fra opprinnelsen i historien, som Shakespeare ikke fant på selv. eh, så ... Den ideen om at en helteskikkelse som er i en vanskelig posisjon, spiller gal for å skaffe seg tid, for så å ... For å hevne seg, er et gammelt motiv som går igjen i mange historier, både fra norrøntid og fra romertida. Så det er på en måte noe som Shakespeare ... Får fra kildene sine. Det er prisverdig, Hamlet, at du viser behørig sorg når nu din far er død, men husk, din far har også tapt en far som en gang mistet sin, og sønnen plikter en tid med ærefrykt å sørge over sin døde far, men det å holde frem i sta, urokkelig fortvilelse, det er ugudelig, umandig sorg. Det vitner om et sinn som trosser himmelen, en rastløs sjel, et ubefestet hjerte, en lav og utviklet dømmekraft. Nei, hvorfor skulle vi ampert tross ta oss så nær av det vi vet må skje?

En hendelse så dagligdags som noe vi ser omkring oss?
Fy, det er synd. Mot himmelen, mot den døde, mot naturen.
Et hån mot vår fornuft, som er fortrolig med fedrenes død,
og som fra første dødsfall til det som finner sted i dag, har ropt: Det må så være!
Slå da nå til jorden din fruktesløse sorg, og tenk på oss som på en far.
For det skal verden vite: Du står vår trone nærmere enn noen.
Min kjærlighet til deg er like stor som den en far kan nære for sin sønn.
Kan vi snakke litt mer om Hamlet som karakter?
Hva slags person han er? For jeg føler at mye av det stykket handler om,
er også en slags utforskning av karakteren hans, og en slags personlighetsskildring.
Kanskje det blir litt feil å kalle det det i den litterære epoken vi er i,
men det er litt slik jeg leser det, da.
Han er en veldig sammensatt og mangfoldig person.
Han er helt klart den skikkelsen som dominerer hele stykket.
Alt dreier seg om Hamlet, og han er med nesten hele tiden.
Han er mange ting. Han er en prins, så ...
Han er adelig, han er en veldig viktig person ...
Han ... Og det var han i Kilden også ...
Det Shakespeare etter alt å dømme har innført og funnet på selv,
er å gjøre ham til en intellektuell, å gjøre ham til en student.
Når vi først møter ham, så sier han at han ønsker å ...
Dra tilbake til universitetet sitt, Wittenberg i Tyskland ...
Universitetet til Luther, for øvrig, men det ...
Han vil tilbake til universitetet, så ...
Det sier noe om alderen, det sier noe om ...
Ok, så han er intellektuell, og han er prins,
og han viser seg å være ganske god til å fekte, så han kan alle.
Alle de tingene. Og så er han veldig opptatt,
veldig entusiastisk for teater. For når det kommer en teatertrupp til Elsinor,
så blir han kjempeglad, og veldig oppspilt og engasjert.
Så det har han et langt forhold til. Han er en litterær mann, en litterær skikkelse,
en litterær prins. Så han er mange. Og han er en ...
Som du sa, han er forelsket i Ophelia, så han er også en kjærlig ...
Han kan også spille i ... Sånn som ... Altså, forelsket ung mann, ikke sant?
A lover. Han er det også. Så han har mange roller, egentlig, i dette stykket.
For en skuespiller er det veldig variert rolle å spille, kanskje?
Og det at man har et skuespill i skuespillet, og at folk snakker om å spille,
om å spille, hele tiden, er tematisk sentralt,
nettopp fordi mye av det han tenker på og snakker om underveis i hele stykket, er:
Hva er forskjellen mellom det som virker som, det som later til å være tilfellet,
og hva er realiteten?
Hva er forskjellen mellom å spille at man gjør noe,
og faktisk gjøre det. Ikke sant?
Så illusjon og virkelighet er liksom hovedtema gjennom stykket.
Jeg husker også en scene med Ofelia litt lenger ute i stykket,
der han kommenterer dette med beauty versus sannhet.
Ja, ikke sant? Fordi hun som en kvinne så ...
Og her kommer på en måte den konvensjonelle antifeministiske, eller kvinnekritikken, ikke sant:
At kvinner gjør seg vakrere enn de egentlig er.
De bruker kosmetikk. De ... De sminker seg.
Og den sminkede versjonen er bare en maske, og bak så ligger det ... Død og for deg.
Død og fordervelse.
Og det er også et bilde som går igjen i stykket hele veien, er bilder av,
ikke bare av sykdom, men den type sykdom som gir et skinn av helse.
Mens bak, under, under såret, der er det store såret. Ikke sant?
Det du ikke ser.
Hemlet i en slags intellektuell, tenkende, filosofisk anlagt type karakter ...
Hva slags karakter? Ofelia, da, vi har jo vært litt inne på det.
Men det går jo, ja, dårlig med Ofelia mellom de to.
Ofelia har mye mindre å si, og mye mindre å spille på.

Hun i all hovedsak ... I all hovedsak...
I all hovedsak så er hun der for å ... Hun er en lydig pike,
som brukes av de mannlige karakterene til ...
Av faren sin, av broren, av Hamlet selv. Til forskjellige ting.
Men brukes på en måte instrumentelt. Hun ... Hun ... Så hun er ... Hun har ikke ...
Hun har ikke noe av det indre mangfoldet som vi kan på en måte høre,
som vi gjør med Hamlet.
Bortsett fra at, spoiler, hun ... Der hvor Hamlet spiller gal,
hun blir gal ordentlig.
Hvis vi ser henne i en av de mest minnerike, viktigste scenene i stykket, er ...
Altså, viktigste scenen i stykket er der hvor hun tilsynelatende ikke gjenkjenner
verken sin bror eller ... Gertrude eller Claudius, ikke sant?
Så hun er helt i sin egen verden.
Men hun snakker til dem i sin galskap, og det som kommer fram da av sanger og brudd,
Det som kommer fram da av sanger og bruddstykker og ting
som på en måte ikke henger sammen, det sier langt mer om hvem hun ...
... vi kan gjette egentlig er, enn det hun har sagt,
for hun har vært forsiktig og forsagt, på en måte, fram til da ...
Det som veller frem når hun ikke lenger er seg bevisst.
Hun er på en måte det underbevisste, kan du si.
Hva med denne andre, kan vi si, viktige kvinnekarakteren i stykket?
Queen Gertrude. Hva slags ...?
For det slår jo meg at hun er sånn veldig sentra i hele dette spillet.
Det er jo hun som var kona til den avdøde, og hun som har gifta seg med den nye kongen.
Som ... Samtidig som jeg som leser ikke helt for innblikket i
hvor mye vet hun, hvor mye skjønner hun, hvor mye er hun selv medskyldig,
eller er hun et offer, eller ...
Hun føles for meg veldig sånn merkelig og sånn uhåndgripelig karakter, på en måte.
Hva har du for tanker om henne? Jeg tror grunnen til at du føler det,
er at hun ikke åpenbarer seg i en enetale hvor hun gir stemme til sin ...
Altså, hun uttrykker aldri ... Hun er aldri alene og snakker til seg selv.
Så ... Og der er hun forskjellig fra Hamlet selv,
som har masse enetaler hvor vi på en måte ...
Vi tyvlytter på Hamlet, ikke sant? Og også forskjellig fra Claudius,
altså onkelen til Hamlet, som er på mange måter, syns jeg ...
Den mest interessante skikkelsen etter Hamlet.
Nettopp fordi at vi ved i hvert fall to anledninger
får vite nøyaktig hva han tenker.
Vi kan på en måte se inn i han. Shakespeare tillater ...
Ikke bare tillater oss, men gjør det mulig for oss
å skjønne hva han tenker, og hvordan han er,
Han er alene. Men vi kan ikke vite hvordan Gertrude er når hun er alene,
for vi ser henne aldri alene, hun spiller alltid med andre ...
Men Hamlet er forferdelig glad i henne, og det er pussig nok ...
Kanskje pussig nok, kanskje ikke så pussig nok ...
Eksmannen hennes, den tidligere mannen hennes, faren til Hamlet,
kommer tilbake til Gertrude, så ...
Så sier han til Hamlet at han skal hevne "brodermordet",
men han skal verken gjøre moren sin noe ...
... noe galt. Han skal ikke skade henne på noen måte,
det er veldig viktig, og han skal heller ikke bli gal selv.
To ganske vanskelige ting, og det er nesten umulig å få ... Men i hvert fall.
Det er nesten umulig å få ...
Men i hvert fall: Hamlet er glad i henne og veldig intim med henne.
Og det virker å begge veier. Hun uttrykker også sin kjærlighet for Hamlet.
Du sa i stedet at Claudius er kanskje din ...
Eller du syns en av de mest interessante karakterene. Hvorfor det?
Hva slags personlighet er han mer enn den jenta?
Den entydige skurken i stykket, eller?
Ja, fordi ... For det første så er han i hvert fall nesten like intelligent som Hamlet selv.

Og han er ... Selv om Hamlet beskylder han på et punkt for å være en hykler, fordi at han smiler, men egentlig er en skurk, så vet vi at han ikke er en total. Så vet vi at han ikke er en total hykler, for vi er privilegerte og kan høre hvordan han tenker for seg selv. Og han lurer aldri seg selv når han prøver å be om forlatelse, for han er faktisk tynget av skyld for å ha myrdet sin bror. Så prøver han faktisk å ...

Å be om forlatelse, ber til Gud, men ... men ...

Han lurer ikke seg selv. Han sier:

Hva slags bønn er det som ikke har en påfølgende handling?

Jeg måtte da virkelig angret, jeg måtte da virkelig gitt fra meg kronen, og gitt fra meg dronningen, og det er jeg ikke beredt til å gjøre. Og derfor så ... så virker det ikke å be til Gud.

Og min bønne blir ikke hørt.

Flere ganger så kan vi ... Så selv om han manipulerer andre, og er veldig god til det, så forsøker han aldri egentlig å lure seg selv.

Og det liker vi egentlig. Det gjør at vi på en måte er litt på ...

Selv om vi vet at han er ond, og det er han jo, så er vi litt på hans side også.

Så blir det et portrett av en maktsperson, og de konsekvensene det innebærer å komme til makten, og hvor mye er man villig til å gi tilbake?

Og konsekvens ... Han har det ikke godt, han heller, fordi ikke bare er det mange politiske problemer med å være konge, som han sliter med, men han sliter med samvittighet.

Og det er ordentlig tungt, og det sier han.

Mot himmelen stinker denne synd som bærer det eldste og opprinnelige band, et brodermord, jeg makter ikke be enn skjønt min trang er like sterk som viljen, min skyld har større krefter enn mitt forsett, jeg ligner en som har et dobbelt oppdrag og står i tvil om hva han først skal gjøre, så ingenting blir gjort, men om en hånd på en gang,

En gang til så tykk av broderblod, har ikke himmelen regn nok til å vaske den hvit som sne?

Hvor er det bruk for nåden, om ikke nettopp foran syndens ansikt?

Og hver bønn, om ikke dobbel kraft, til å hindre fall, og til å reise den falne opp igjen?

Jeg vil se opp, min synd er endt.

Men hvordan skal jeg be? Forlat meg dette stygge mord!

Å nei, det duger ikke, jeg besitter ennu alt det som nettopp drev meg til å myrde: Min stolte makt, min krone og min dronning.

Kan den som nyter syndens frukt, bli tilgitt?

I denne verdens skitne flod kan synden med gullhånd puffe bort rettferdigheten, og ofte ser man at den onde vinning kan kjøpe loven.

Ikke slik der oppe. Der nytter ingen knep.

Vår gjerning viser sitt sanne vesen der.

Vi stilles ansikt til ansikt med vår synd og tvinges til å vitne sant.

Nå er vi jo allerede litt over i det tematiske, da.

Men jeg tenker vi bare kan fortsette med det, og ta opp noen av de tematiske trådene som dette stykket tar opp og utvikler igjennom.

Og hva ville du da sagt er på en måte de viktigste temaene?

Temaene som ligger i dette stykket her.

Vi har vært innom det ene temaet om forskjellen mellom fiksjon og ...

Eller skinnbedrag og realitet/virkelighet.

Hva er det som ... Så det er et gjennomgangstema.

Et annet gjennomgangstema er forholdet mellom foreldre og barn.

Mellom ... ja, fedre og sønner, mødre og sønner ...

Og dette spørsmålet om å bli satt i en veldig vanskelig posisjon, hvor man er nødt til å gjøre noe uten at det er tydelig hva det er man skal.

Og at det vekker også eksistensielle spørsmål om hvorfor man i det hele tatt er til, og om det ikke egentlig hadde vært bedre å ikke være til, osv.

Men jeg vil nok si at en av grunnene til at vi er så opptatt av Shakespeare generelt, og Hamlet spesielt, er ...

At Shakespeare er så interessert i familieforhold.
Sånn at ... For eksempel har jeg nevnt at det fins kilder for denne historien, for Shakespeare fant aldri på en historie hvis han kunne stjele den fra en allerede eksisterende kilde.
Og f.eks. Ophelia ... Det er en skikkelse i kildene som tilsvarer Ophelia. Men hun er ikke datter til skikkelsen som tilsvarer Polonius, som er faren hennes i ... Shakespeare gjør han til faren hennes, så han lager en liten familie der det ikke fantes en. Og så legger han til en skikkelse som ikke fantes i det hele tatt i noen av kildene, som er Leirt, broren hennes. Så da har du en liten trekant, en liten trekantfamilie der, som gjenspeiler trekantfamiliene på Hamlets side.
Både Hamlet og moren og den ordentlige faren, og Hamlet og moren og stefaren. Ikke sant? Så du har trekantforhold og familieforhold som gjenspeiler hverandre. Og så, på handlingsnivå, blir det jo speilet, for det Hamlet opplever, ikke sant, At faren hans blir drept, det gjenspoiler, men det skjer også med Ophelia? Det er jo Hamlet selv som dreper Polonius ved et uhell? Han dreper faren hennes fordi at han tror ... Det er først da, når han ikke tenker på hva han skal gjøre, at han dreper noen som han antar er kongen som gjemmer seg, og så tar han feil. Og han sier: What's this, a rat? Ja, ikke sant!
Men det er jo slående også hvor forskjellig de karakterene reagerer, da. På den samme situasjonen, mens Hamlet blir fanga i den handlingslammelsen, så blir jo Ophelia gal, og Lærtes blir mot den hevneende, eller blir veldig opptatt. Man sier ofte at Hamlet er handlingslammet, og egentlig så er han ikke handlingslammet. Han er ikke handlingslammet i den forstand at han handler frenetisk gjennom hele stykket, men han bebreider seg selv hele tiden, nettopp for å være handlingslammet. Hvorfor får jeg ikke til å gjøre det jeg skal? Men det er grunnen til det, og han setter fingeren på det også. Det er det han er smartere enn de fleste av oss. Han diagnostiserer seg selv før noen andre rekker å gjøre det. Han sier rett og slett: "Det er fordi at jeg ..." Han tenker altfor mye. Og jo mer du tenker på en ting, jo fjerner du du kommer fra å faktisk gjøre noe med det. Lærtes tenker overhodet ikke. Og det er kun når Hamlet ikke tenker, eller ikke tenker, eller ikke har tid til å tenke, at han faktisk utretter ... Temmelig katastrofale ting. Men stort sett er han opptatt av å tenke alt gjennom. Men hvis du tenker gjennom ting, så gjør du dem bare mer og mer og mer komplisert. For en moral å ta igjen med seg.
Vi kan jo kanskje også snakke litt mer om den "to be or not to be"-scenen. Den også har litt å gjøre med dette her, tenker jeg. Eller hva tenker du? Hva handler denne scenen om, og hvorfor er den blitt så ikonisk at alle kan ... I hvert fall kan åpningsreplikken ...? Ikke sant ... Det er vel de færreste som har et forhold til scenen, men alle har et forhold til situasjonen og den talen, den ene talen, for han er alene på scenen akkurat da. Egentlig, den scenen, er "han går for seg selv mens" ... Kongen og Polonius spionerer på ham, så han vet tilsynelatende ikke at han blir spionert på, han går for seg sjøl, og så venter vi på at Ophelia, som da skal være en slags spion, kommer og prater med ham, så skal de se om han er gal eller ikke. Men ... Så det er på en måte et stykke ... Det er et sted i stykket hvor ingenting skjer, og denne talen er veldig eiendommelig. Fordi ingen er egentlig helt enig, verken med seg selv eller med andre, hva den betyr, om hva den betyr. Tenker han virkelig på hvorvidt han skal likebegå selvmord? Det tror ikke jeg, men det er mange som faktisk tror det. Det han sier, han reduserer problemene sine til det absolutte. Det minste felles multiplum, ikke sant ... I ytterste kvaritet ... Det er liksom enten være eller ikke være. Men ut ifra det så utlater han en veldig rik meditasjon. Og så kommer Ophelia. Men alle tenker, eller man kan lett tro, at når han er på scenen, så sier han "to be", du er ikke til å bli,

Han er kledd i svart, og så ser han på en hoved...
Han holder en hodeskalle i hånden og nærmest snakker til hodeskallen.
Og det ... Den hodeskallen kommer egentlig fra en helt annen akt.
Slutten av femte akten, hvor han ... Så der er man blanda sammen to scener.
Men det gir mening likevel, fordi døden og eksistensen ...
Og de store spørsmålene er det som diskuteres akkurat da.
Men han har tatt et lite hint fra sin kilde:
Hvorfor lever vi når vi er fanget av vår egen feighet, ikke sant ...?
Når vi aldri klarer å utrette det vi prøver, og vi fanges av ...
Hvorfor skal vi leve i det hele tatt?
Og så utbroderer han det til en fantastisk enetale.
Fins det noen løsning på den tematikken, eller på den problemstillinga,
som Shakespeare her er så opptatt av?
Gir stykket noe sånt ... Finner han egentlig en utvei ut av det?
Nei. De typer spørsmål som ...
Det er et stykke som er generelt mer fullt av ...
Det er en floskel å si, men det er sant ...
Det stiller veldig mange spørsmål og svarer veldig få. Og ...
Hovedmoduset til stykket er paradokset.
Det vil si noe som ... Der hvor to sannheter står mot hverandre,
og det ikke fins en åpenbar resolusjon.
Det Hamlet kommer til på slutten, er en slags resignasjon og en slags åpenhet for ...
At det som skal skje, vil skje.
Som en slags ...
Fatalisme. Fatalisme, kan du si.
Mot slutten så virker han som om han har tenkt å slutte å kjempe
for å forstå alt, og nå skal han bare ta ting som de kommer.
Og han blir innhentet av det, så klart.
Men ved å ... Ved å gi etter, så kan man også si, paradoksalt nok,
at nettopp det han ikke fikk til i så lang tid, faktisk skjer av seg selv.
Det vil si, mordet hevnes til slutt.
Ganske stor kostnad i hvor mange som faktisk går med, men ...
Men ...
Mange som ryker i samme slenga.
Ad ad omveier, så blir mordet hevet.
Det er fordi at det er to hevn... To sønner som skal hevne seg.
At ... Det er den andre sønnen, Laurice, som ...
Det er liksom den andre hevnhistorien som ...
Som kommer i gang ca. midt i stykket,
som gjør at begge hevnhistoriene kommer i havn.
Så det er en veldig finurlig ... Et veldig finurlig laget stykke.
Veldig sånn arkitektonisk ... Ja, vellaget.
Jeg har i den senere tid, uten å vite hvorfor,
mistet all min munterhet og oppgitt alle mine vanlige idretter.
Sant å si er mitt sinn blitt så tungt at denne prektige bygning, jorden,
står for meg som en øde klippe.
Og luften, denne praktfulle baldakin, dette stolte, firte,
Dette stolte firmament som hvelver seg over oss.
Dette majestetiske tak sisselert med gylne flammer.
Og for meg er det bare som pestbefengte dunster.
For et mesterverk mennesket er.
Så opphøyet i sin fornuft. Så ubegrenset i sine evner.
Så uttrykksfullt og beundringsverdig.
Så lik en engel i handling. Så lik en gud i tankekraft.
Verdens pryd. Alle skapningers forbilde.
Og allikevel, hva er denne kvintessens av støv for meg?
Jeg finner ikke glede ved noen mann.
Og heller ikke ved noen kvinne.
Vi har vært litt inne på det før, og du har nevnt det et par ganger gjennom samtalen:
Det at stoffet til Hamlet, eller selve kjernehistorien,

har ikke Shakespeare selv funnet på, sånn som han har hentet fra kilder.
Kan du fortelle litt mer om hvor den historien opprinnelig er fra?
Hamlet eller selve kjernehistorien, har ikke Shakespeare selv funnet på, sånn som han har hentet fra kilder?
Kan du fortelle litt mer om hvor den historien opprinnelig er fra?
Historien om en prins hvis far er drept av farens bror, altså av sin onkel, er en norrøn historie, som han faktisk har fra den perioden han var inne i. Den fins i Snorre, i den yngre Edda.
Men det er ikke der Shakespeare har den direkte.
Vi vet ikke hvor Shakespeare har den helt direkte.
Den er nedtegnet av en dansk historiker, saxogrammaticus, på begynnelsen av 1500-tallet, skrevet på latin.
Men det er lite sannsynlig at Shakespeare kjente Saxo grammaticus på latin ... Altså, han kunne latin, selvsagt, men det er ikke der han satt og bladde, tror jeg ... Eller ...
Det er andre kilder. En fransk forfatter, Francois Belforé, skrevet i 1572, tror jeg ...
En samling tragiske historier, hvor historien om Hamlet, er med ... Veldig sannsynlig at Shakespeare kjente til den.
Han leste tydeligvis også fransk, fordi han bruker fransk i Henrik 5.
Men faktum er at vi vet at det fantes et Hamlet-stykke før Hamlet!
Og det er blitt borte! Av Shakespeare?
Nei, antageligvis ikke av Shakespeare ...
Men det er de som tror at det kan ha vært av Shakespeare selv.
Men det virker lite sannsynlig.
Det eneste man vet om dette tapte stykket, som het Hamlet, er at den hadde et gjenferd, og at gjenferdet ropte Hamlet-revenge.
Så hevnmotivet har vært sentralt hele veien.
Jeg tenker òg litt på ... Du var innom på det ...
At vi forestiller oss den scenen "To be or not to be", at Hamlet holder i den hodeskallen.
Det er feil, for den hovedskallen kommer jo i en helt annen scene.
Jeg har lyst til å snakke litt om akkurat den scenen, for den syns jeg var så ...
Gøy og morsom og tullete på mange måter.
For det er jo bare litt sånn kontekst.
Det er jo Hamlet som har vært i utlandet i en periode, og som kommer tilbake, og som ikke veit at Ofilia er død og skal begraves den dagen han ankommer.
Og så kommer han forbi en kirkegård der det er to gravgravere, eller hva man kaller det, gravediggers, som er i gang med å grave den grava.
Og så jobber de, og så støter de på en hodeskall og kaster den ut.
Og så støter de på en tilkaster også ut, mens de forteller vitser og synger sanger og sånt som gravediggers gjør.
Og så kommer Hamlet forbi og blir sjokkert over kor liksom ubrydd og vulgært, rett og slett disse gravediggers oppfører seg, og at i møte med døden ...
Hvordan kan de være så ... Sånn syng sanger?
Men så svarer jo de bare med å gjøre narr av ham og svarer med vitser tilbake, skikkelig sånn galgenhumor og ...
Men jeg bare syns det var så rart at den scena som han har sett for seg, Hamlet som holder i hodeskallen, som jo har blitt avbildet i malerier og i skulpturer, at den egentlig er ganske vittig og tullete, at det er der de gjør narr av ham.
Ja, absolutt. Der kommer den unge intellektuelle prinsen og møter på to menn som har vanlige yrker, og som faktisk jobber for føden.
Og de graver graven til han som han kanskje hadde tenkt han kanskje kunne gifte seg med, det vet han ikke, og den hodeskallen som de slenger rundt...
Og den hodeskallen som de slenger rundt med, og ... er faktisk hodeskallen til en som han kjente og var veldig glad i.
Fra barndommen. Yorick. Alas, poor Yorick.
Og det er kongens ... kongens klovn eller kongens jester.
Hva heter det? Narr. Nettopp.

Og narren er nettopp den som snakker sannhet til makta, og som ...
Og som trenger forbi og gjennom illusjonen og skinnet ... Som ... som ...
Narren er den som sier noe om hvordan ting egentlig er bak ...
Pretensjonene og illusjonene, ikke sant?
Og nå stirrer han på hodeskallen ...
Der hvor det en gang var lepper, og der hvor det var liksom kjøtt og trekk ...
Så så er på en måte den nakne sannheten ... Der er skjelettet, ikke sant?
Så det blir nok en sånn ... Vi er alle på vei hit ...
Et ... ja, øyeblikk i stykket.
Men tilbake til ditt poeng, at det er så mange morsomme og morsomme scener i stykket,
som også kan føles som en slags digresjon fra handlingen.
Men det ... Og det er veldig ...
Et kjennetegn for dette stykket at det har veldig mange sånne scener.
For det er jo noe som man gjerne bruker et ganske klart skille mellom, sant?
The tragedies og the comedies i Shakespeare-forfatterskap.
Men det virker som man jo blander dette i veldig høy grad også, i hvert fall i Hamlet.
At selv i et tragisk stykke, så kan faktisk komedie,
nesten som en slapstick, komme inn på de mest uventede stedene
som kontrast eller som lettelse.
Men er dette noe som du vil si er sånn typisk for Shakespeare,
at han blander de to ... Kan vi si at det er en sånn grunn til at ...?
Jeg tror det er typisk for Shakespeare at han har veldig ...
At han har veldig mange islett av komedie i sine tragedier.
At de ofte også bruker noe av strukturen til komediene,
og omformer det på mange måter.
Så stykkene til Shakespeare er aldri rene ...
Rene sjangere. Og nettopp fordi at ...
Stykkene er ofte så store, så kan de også innlemme veldig mye materiale
som også ... som kunne høre hjemme i en annen sjanger.
Også måten folk snakker på, tenker jeg på.
Fra å være veldig poetisk høystemt i f.eks. Hamlets monologer,
til å bli sånn veldig dagligdags språk, eller til og med vulgært språk,
av disse Gravediggers, f.eks. Absolutt.
Kontrasten der òg.
Det er ingen som snakker mer vulgært i dette stykket enn Ophelia når hun er gal.
I morgen er sankt valentinsdag, og dagen glir så fin.
Jeg venter ved ditt vindu for å bli din valentin.
Da sto han opp, da slo han opp sin dør.
En jomfru kom, med blyge blikk, men hun som gikk, var uten jomfrudom.
Jeg har også lyst til å spørre deg litt om ...
På en måte form. Formen på stykket.
Og så i forhold til det det var tenkt som, for vi kan jo på en måte si
at Shakespeare var jo virksom i en litterær form som vi egentlig ikke lenger bruker i dag.
Poetiske teaterstykker, eller poetiske skuespill.
Dette kan vi jo se i Hamlet også, men ...
Da er du redd for hva kjennetegnet i denne formen er ...
Hvilke utfordringer er knyttet til dette sånn spesifikt, tenker du?
Hvordan gjenspeiler på en måte stykket Hamlet i skrevet form
det faktum at det tross alt skulle bli satt opp på en scene med levende folk?
Har du noen tanker om det?
På Shakespeares tid, og egentlig ganske lenge etterpå,
så sa man gjerne at ... Man sa ikke at man skulle gå og se et teaterstykke.
Man sa at man skulle høre et teaterstykke.
Ikke å se et stykke, men å høre et stykke.
Shakespeares scene var veldig, veldig enkel.
Veldig lite effekter, veldig lite ... eller beskjeden bruk av kostymer osv.
Alt som formidles, må formidles verbalt. Alt må formidles gjennom språk.
Så man kan ... Man kan veldig, veldig lett forstå, eller ...
Hvis man er på "the globe" og lukker øynene,
så går man ikke glipp av veldig mye, egentlig.

Det er veldig forskjellig fra vår mye mer visuelle kultur.
Så det vi må ... Det vi trenes opp til, er ikke så mye vi må trene oss opp til å forholde oss til.
Til å forholde oss til Shakespeare, men ved å lytte til Shakespeare,
enten på teaterscenen eller f.eks. i opptak osv.,
eller bare når vi leser ... At vi hører en stemme når vi leser.
Eller lese høyt. Det er veldig fint. Men så lærer vi oss til å lytte til språket,
for det er egentlig bare språket som ... Eller hovedsakelig språket.
Som forteller oss hva vi trenger å vite.
I så måte så er kanskje det nærmeste i norsk litteratur kanskje Peer Gynt.
At det er et stykke som fungerer veldig bra på radio.
Det har ... NRK har gjort ganske mange innspillinger for radio.
Det er ikke først og fremst ment og sett.
Så på teater, selv om det gjøres og det kan gjøres osv.
Men det er noe man skal lytte til.
Vet vi noe om hvem som var publikumet i det teatret på den tida,
og hvem stykket var ment for og ble skrevet for?
De ble skrevet for et veldig bredt anlagt teater. Det var ganske billig.
Og å gå i teatret.
Så hvis man sto, hvilket de fleste gjorde, så var det veldig billig.
Men samtidig så gikk også mer bemidlede mennesker ...
Folk med mer av en ... utdanningsbakgrunn, de dro også i teatret. I tillegg så ...
I tillegg så spiltes det teater på universitetene, og ved hoffet.
Så de samme stykkene som spilles for 3000 mennesker i the globe,
folk som ikke nødvendigvis kan lese og skrive,
spilles formodentlig i mer eller mindre samme form for dronning Elizabeth, og senere kong James.
Så det er høyt og lavt, altså. Det er veldig populært.
Og det er høykultur i en kultur som ikke i så stor grad ...
Som har så stort skille mellom de to.
Likevel tenker jeg at mange i dag vil oppleve dette som ganske utfordrende å lese Shakespeare.
Det spørres sikkert litt om man leser på norsk eller på engelsk,
men i hvert fall jeg syns det var ofte sånn utfordrende, både språklig,
og å følge med i handlingen og sånt. Så da lurer jeg litt på om du har noen sånne tips
til hva du vil anbefale til nye lesere som kommer til dette stykket for første gang.
Hva er liksom en god inngang, eller hva skal man kanskje lete etter eller legge merke til,
eller hva ville du sagt til en helt ny leser?
For det første: På et eller annet punkt så er man nødt til å lese stykket.
Ikke sant? Og ingen kan lese stykket for deg.
Men det er veldig mange måter å oppleve stykket på.
Og jeg ville sagt gjennom øret først.
Og jeg ville også sagt: Ikke bry deg om du ...
Ikke bry deg om du ikke forstår hvert ord ...
De fleste engelsktalende mennesker som har gått på skole
og lært om Shakespeare, når de da kommer til
å høre et ... gå i teatret og se et stykke av Shakespeare
som de ikke kjenner fra før ...
Det er jo ingen som er født med å allerede kjenne til Shakespeare.
Og de vil bruke ganske mange kalorier de første 15 minuttene
med bare å få med seg hvem som er hvem, og hva som er hva, osv.
Det er litt dumt, fordi det er nettopp i de første 15 minuttene
at veldig mye informasjon som er dødsvesentlig, blir ...
Men man må bare tenke: Heng i! Heng med!
Det går seg til veldig greit etter hvert,
og så kan man alltid se en ting og høre en ting igjen.
Det er ikke første gang at slaget står, tror jeg.
Men å høre på språket, eller en framførelse, ville jeg syns var en veldig god måte å gjøre det på.
Og det er også veldig gode filmer, spesielt Hamlet.
Jeg er veldig glad i filmen som Kenneth Branagh lagde, som har den fordelene.
Den er fryktelig lang, men det er fordelene at den spiller en helt komplett tekst.
Så der får du med Hamlet med alle delene.
Så det er veldig fint. Men Franco Zeffirelli lagde en kjempebra film av Hamlet

på tidlig 90-tallet med Mel Gibson som Hamlet.
Jeg syns han er en superbra Hamlet.
Og Helena Bonham Carter som Ophelia. Nei, det er Glenn Close ...
Med Mill Gibson som Hamlet. Jeg syns han er en superbra Hamlet.
Men ... Det er mange innganger til Hamlet.
Så jeg syns man skal ikke være redd for Shakespeare.
Men man skal også være beredt på at man må bruke tid på det. Rett og slett.
Ting går ikke helt totalt av seg selv.
Nei. Men man får mye igjen for det. Ja, det gjør man.
Hamlet er jo et av de, eller antakeligvis den mest kjente
av Shakespeares stykker, i hvert fall blant folk flest, tenker jeg.
Det er den man kan sitere fra.
Men jeg lurer litt på om det alltid har vært slik?
Hvordan var dette verkets status i Shakespeares egen samtid?
Hvordan har det vært etterpå? Har det alltid hatt den der sentrale plassen,
eller har det endra seg?
Vel, Shakespeare selv hadde ikke den sentrale plassen
i midten av kanoen til å begynne med, som han senere fikk.
Så det er ikke før gått ut i århundret da han døde, altså gått ut i 1600-tallet ...
Og begynnelsen av 1700-tallet, at man begynte å ha den fascinasjonen for Shakespeare.
Som man så på som en kjempe blant sine samtidige ...
Men når så skjedde, så hadde Hamlet en veldig viktig, sentral plass.
Absolutt. Og det fortsatte utover 1800-tallet.
For 150 år siden, da var det helt klart at Hamlet var ...
Det er klart at Hamlet var Shakespeares største stykke, eller viktigste stykke osv.
Mesterverket, ville kanskje mange sagt.
I løpet av det 20. århundret og inn i vårt eget århundre,
så er det nok mange som vil si at Shakespeares viktigste og største stykke
kunne like godt sies å være King Lear.
Og det er mange som har sagt at King Lear gjenspeiler
det 20. århundrets opplevelse av brutalitet
i en slags gudløs og meningsløs verden.
Det er et veldig brutalt og mørkt stykke. Det er ... Ikke sant?
Hamlet dreier seg om individet Hamlet. Kanskje geniet Hamlet, ikke sant?
Mens i King Lear så blir menneskene gjort mindre
av tilværelsens ... Hva kan du si?
Uutholdelige tyngde. Ja, ikke sant? Nettopp. Uutholdelige tyngde, helt riktig.
Vi må gå snart inn for landing her, for tida løper fra oss.
Men da vil jeg gjerne igjen avslutte med litt mer sånn allmenne,
store spørsmål som går ut på
hvorfor vi fortsatt skal lese dette i dag
av alt annet som fins av litteratur, altså både av Shakespeare-stykker.
Og verdenslitteraturen i det hele tatt.
Hvorfor skal vi gi oppmerksomheten for tida vår på akkurat dette stykket, tenker du?
Veldig godt spørsmål. Jeg ville sagt nettopp fordi at det er så mye annen litteratur.
Fordi å lese Hamlet er en inngang til annen litteratur også.
Ikke det, ikke direkte. Ikke sånn at ...
Og det er i hvert fall ikke sånn at du må ha lest noe annet for å forstå Hamlet,
eller at når du har lest Hamlet, så er det en automatikk i
at du da leser Dantes Divina Commedia eller Goethes Faust eller noe sånt noe, det er ikke sånn.
Men stykkene til Shakespeare er en inngang og en slags ...
Kanskje ikke det bildet å si at det er noe slags lim, er et veldig godt bilde, men ...
Det ... Det er en portal til mange andre veier,
så det vil bare lede deg mot andre verk som du også vil ha glede av å lese.
Har du eksempler? Du nevner Divina Commedia og Faust ...
Fordi de stykker er påvirket av Hamlet? Ikke så mye, fordi det er noe ...
Ikke noen direkte forbindelse, for det tror jeg ikke det er.
Men i en større litterær kultur ...
Så er det sånn at alt henger sammen med alt annet.
Men det er noen ting som er enda mer sentrale.

Det er grunnen til å lese ...
Kanoniske verk som for eksempel Shakespeare,
er ikke fordi at du da går inn i en boble hvor det bare fins Shakespeare.
Det er motsatt. Det kommer til å føre deg andre steder også.
Men du kommer aldri til å komme deg helt ut av Shakespeare heller,
for du kommer til å lese igjen og igjen og igjen. Hvis det fungerer. Hvis du liker det.
Og det er lov å ikke like Shakespeare også?
Er det det? Hvis man da faktisk har likt første møte med Shakespeare og med Hamlet,
hva ville du da sagt for de som er gira på å lese mer Shakespeare?
Hva er liksom neste steg du vil anbefale dem? Hva er neste stykke de bør lese?
Kanskje Romeo og Julie, for eksempel? Fordi det er et stykke som man før man har lest det ...
Man har på en måte lest det ...
Man har møtt det så mange steder i populærkulturen, bl.a.
Og så vil man se: Oi, wow, er det sånn den er i sin opprinnelige form?
Det er ganske overraskende, ganske annerledes enn man kunne forestilt seg, tror jeg.
Så kanskje det, eller hvis man liker ... mørkere ting, så kan man gå og lese Macbeth, f.eks.
Og ... storslagne verk som King Lear, eller Stormen, The Tempest ...
Det som er fint med Shakespeare, er at stykkene er så forferdelig forskjellige fra hverandre.
Og jeg har heller ikke nevnt at det er masse historieskuespill til Shakespeare,
som er blant hans beste skuespill, både middelalderhistorie fra britisk middelalder og ...
Som Macbeth for så vidt er, og om romersk ... antik...
Altså, romertiden. Så ...
Det er veldig mye ... Disse 37-38 skuespillene
rommer veldig mye forskjellig materiale.
Ja, så man blir ikke ferdig med det samme når man først er i gang.
Og så ... Noen mennesker liker tragedie best, men det er jo fantastiske komedier,
og problematiske stykker som "The Merchant of Venice",
som er et av de jeg aldri ble ferdig med ...
Så mye ... Mye å lese.
Mye å lese. Jeg tenker vi avrunder podkasten der.
Det har vært en fornøyelse å snakke med deg om Shakespeare.
Jeg føler vi kunne holdt på i minst to timer til.
Ja, egentlig. Kjempehyggelig.
Tusen takk til deg, Johan Christian Pellicer, for at du var med i podkasten.
Takk for at jeg fikk være med.
Og til lytterne våre må jeg bare si at følg med på Månens klassiker.
Vi skal være på biblioteket til et arrangement om Hemlet om kort tid.
Og så skal vi også ha lesesirkel med Hemlet i slutten av måneden. Så bli gjerne med på det.
Og så kommer vi tilbake i mars med en ny bok.
Og da skal vi snakke om "The Left Hand of Darkness: Mørkets venstrehånd"
av Ursula Lugwin. Takk for oss!
Du har lyttet til en podkast fra Bergen offentlige bibliotek.
Du finner flere podkaster fra oss på våre nettsider bergenbibliotek.no,
eller der du lytter til podkast.
Eller der du lytter til podkast.
Sitatene er hentet fra Andre Bjerkes Hemlet-oversettelse
og ble lest inn av Camilla Grindheim-Larsen, Erlend Nødtvedt og Joanna Pazzoa.
Og takk også til Bjarte Hunvin og Lars Bjørknes for teknisk assistanse.